

ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

КРИВОУС ВІТАЛІЙ БОГДАНОВИЧ

УДК 339.92 (477).001.76

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ В СВІТОВИЙ РИНОК ІННОВАЦІЙ

**Спеціальність 08.00.02 – світове господарство
і міжнародні економічні відносини**

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Тернопіль-2008

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Тернопільському національному економічному університеті
Міністерства освіти і науки України

Науковий керівник: кандидат економічних наук, доцент
Куриляк Віталіна Євгенівна
Тернопільський національний економічний
університет Міністерства освіти і науки України,
докторант кафедри міжнародної економіки та
маркетингу

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Поручник Анатолій Михайлович
ДВНЗ “Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана” Міністерства
освіти і науки України, завідувач кафедри
міжнародної економіки

кандидат економічних наук, доцент
Москалик Роман Ярославович
Львівський національний університет імені Івана
Франка Міністерства освіти і науки України, доцент
кафедри міжнародних економічних відносин

Захист дисертації відбудеться “16” жовтня 2008 року о 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д.58.082.01 Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11, корпус 11, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46004, м. Тернопіль, вул. Львівська, 11.

Автореферат розісланий “15” вересня 2008 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради
к.е.н., доцент

О.П. Дудкіна

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Випереджаюче економічне зростання країн сучасного світу неможливе без запровадження інновацій та широкої інтеграції. Розвиток світової економіки через переорієнтацію виробництва на експорт високотехнологічної продукції зумовив зростання її обсягів на світовому ринку інновацій до 2 трлн. 500 млн. дол. в рік, з яких 39% належить США, 30% – Японії, 16% – Німеччині, 0,1% – Україні. Обмін науково-технологічними досягненнями за останнє десятиліття зріс більш як у десять разів і став самостійною сферою економічних відносин, здатною впливати на економічне зростання. Сім найбільш розвинутих країн світу, що володіють 46 макротехнологіями з 50, утримують 80% цього ринку. До 80% усіх патентів і ліцензій на техніку, технології та ноу-хау контролюють транснаціональні корпорації. У загальному обсязі світових патентів нашої державі належить менше 1%. Водночас на Україну припадає 2,6% світового ринку зброї, що свідчить про її вагомий високотехнологічний потенціал. Наявність визнаних у світі наукових шкіл та позиціонування нашої держави на найрезонансніших напрямках світового науково-технологічного розвитку створює передумови для активізації інтеграції у світовий ринок інновацій.

Теоретичне підґрунтя залежності економічного зростання від факторів науково-технічного прогресу та інновацій заклали П.Друкер, М.Кондратьєв, Г.Менш, Б.Санто, Р.Солоу, М.Туган-Барановський, Й.Шумпетер та інші вчені.

Теоретичні та практичні підходи до становлення національних інноваційних систем сформували А.Гальчинський, Л.Гурієва, В.Іванов, Н.Іванова, Б.Лундвалл, І.Макаренко, Р.Нельсон, А.Никифоров, Л.Федулова, К.Фрімен. Велику увагу проблемам інноваційного розвитку України приділено у працях В.Александрової, Ю.Бажала, Л.Безчасного, В.Геєця, Я.Жаліло, І.Крючкова, О.Лапко.

Проблеми інтеграції України у світовий інноваційний простір досліджують вітчизняні вчені Л.Антонюк, Б.Гриньов, В.Гусєв, В.Куриляк, Г.Литвинов, А.Поручник, Є.Савельєв, В.Соловійов.

Проте в науковій літературі ще недостатньо визначено інтеграційні пріоритети України у світовий ринок інновацій, котрі зумовлюють економічне зростання та підвищення національної конкурентоспроможності, забезпечують можливість користування усіма перевагами міжнародного економічного співробітництва. Потребує наукового узагальнення й залучення України в процес транснаціоналізації світової економіки.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація пов'язана з виконанням наукових досліджень, передбачених тематикою НДР Тернопільського національного економічного університету, зокрема, включеної в координаційний план виконання науково-дослідних робіт Міністерства освіти і науки України теми “Теоретичні та практичні основи нової економіки для України” (№ державної реєстрації 0103U007683), особисто автором виконувався підрозділ “Формування інноваційної моделі економіки України – один із векторів

наближення до нової економіки” і теми “Проблеми міжнародної економіки та перспективи входження України в Європейську економічну систему” (№ державної реєстрації 0103U003580), де автору належить розробка розділу “Міжнародні аспекти формування державної інноваційної політики”.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є обґрунтування теоретико-методологічних засад посилення інноваційної складової інтеграційного процесу як елемента національної інноваційної системи України та розробка практичних рекомендацій щодо розвитку її інституційних та фінансових механізмів в контексті формування адекватного інноваційного середовища.

Реалізація мети роботи зумовила необхідність постановки та розв’язання таких завдань:

- здійснити аналіз концептуальних підходів щодо визначення економічної суті інновацій як об’єкта ринку з метою виявлення їх впливу на розвиток глобалізованого та інтернаціоналізованого економічного середовища;
- узагальнити і систематизувати зарубіжний досвід формування національних інноваційних систем (США, Японії, Німеччини, Великобританії, Франції) для виявлення пріоритетів інноваційного розвитку та конкурентних переваг на світовому ринку інновацій, прискорення реалізації інноваційної моделі розвитку економіки України в контексті національної інноваційної системи;
- вичленити та проаналізувати сучасні тенденції розвитку світового ринку інновацій, його структуру та конкурентне середовище для формування передумов інтеграції нашої країни до нього;
- обґрунтувати напрямки посилення інноваційної складової в моделі розвитку України як об’єктивної передумови результативності її інтеграції у світовий ринок інновацій;
- визначити особливості використання економічних механізмів інтеграції нашої держави до світового ринку інновацій з метою вироблення інституційно-економічних інструментів стимулювання інноваційної діяльності для отримання системного ефекту активізації інвестиційного процесу;
- виокремити проблеми фінансування інноваційної активності в рамках національної інноваційної системи та розробити механізми диверсифікації фінансування науки та НДДКР для досягнення високого рівня науково-технічного та інноваційного розвитку України, що сприятиме активізації інтеграційних процесів;
- обґрунтувати механізми акумуляції іноземних інвестицій в рамках моделі залучення прямих іноземних інвестицій в Україну та створення Українського банку сприяння розвитку для фінансового стимулювання пріоритетних напрямків розвитку і міжнародного співробітництва.

Об’єктом дослідження є процес міжнародної інтеграції суб’єктів національної інноваційної системи у світовий ринок інновацій.

Предметом дослідження є організаційно-економічні механізми інтеграції України у світовий ринок інновацій.

Методи дослідження. Методологічними засадами дисертаційної роботи є положення економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, які стосуються економічної суті інновацій, формування національної інноваційної системи, їх впливу на модернізацію економіки, конкурентоспроможність та ступінь інтегрованості у міжнародний інноваційний простір, роль науково-технічного прогресу та інновацій у формуванні інноваційної моделі економічного зростання. У роботі використано такі методи дослідження: системний аналіз (при аналізі інновації як економічної категорії, інноваційного типу розвитку економік США, Японії, Німеччини, Великобританії, Франції, України); групування та класифікації (для систематизації форм та рівнів міжнародної взаємодії в науково-технічній та інноваційній сферах); компаративний аналіз (для визначення конкурентних переваг суб'єктів світового ринку інновацій); статистичний (для досліджень тенденцій розвитку світового ринку інновацій, науково-технічного та технологічного потенціалу, виявлення конкурентних переваг суб'єктів інтеграційного процесу); графічний (для аналізу обсягу виконаних наукових та науково-технічних робіт).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розвитку теоретичних положень щодо економічної суті інновацій як елемента ринку, розробці нових концептуальних підходів для формування структури сучасного світового ринку інновацій та вдосконалення механізмів активізації інтеграційного процесу на рівні національної інноваційної системи України з метою формування сприятливого інноваційного середовища.

Конкретні наукові результати, які характеризують новизну виконаного дослідження, полягають в наступному:

вперше:

- доведено необхідність поєднання міжнародних та національних механізмів дифузії і трансферу інновацій через взаємопов'язані компоненти інфраструктури світового ринку інновацій, переплетення/взаємодоповнення науково-технічних потенціалів різних країн, диверсифікації форм міжнародного технологічного партнерства, забезпечення доступу до міжнародних технологічних мереж, зокрема, шляхом створення національної інформаційної мережі “Україна-Піонер-Джиант”, що сприятиме вирішенню проблем науково-технологічного та економічного розвитку України. При цьому обґрунтовано доцільність трансформації існуючої системи регуляторних інструментів інноваційної активності шляхом встановлення пріоритетності використання економічних механізмів інтеграції країни в світовий ринок інновацій, підґрунтям для яких слугують адекватні адміністративні важелі. Процес інтеграції країни у світовий ринок інновацій розглядається автором як частина національного механізму створення і реалізації нововведень;

- обґрунтовано формування сучасної структури світового ринку інновацій, яка включає внутрішні ринки інновацій розвинутих країн світу як первинний ринок, де здійснюється обмін проміжних та кінцевих результатів інтелектуальної (науково-дослідної, науково-технічної, інноваційної) діяльності та світовий ринок інновацій як вторинний, здатний забезпечити стійкі взаємовідносини у ланцюгу

наука-виробництво-споживання інноваційної продукції, вибір альтернативного розміщення інноваційних ресурсів через інноваційну інфраструктуру;

удосконалено:

- визначення економічної суті інновації в контексті міжнародного інтеграційного процесу, при якому відбувається її трансформація в детермінанту і головний пріоритет розвитку національної економіки. Відповідно інновація розглядається як об'єкт ринку, здатний отримати економічні переваги на будь-якому етапі розвитку інноваційного процесу на рівні національної та міжнародної економік і при цьому забезпечувати відповідну міжнародну конкурентоспроможність країни;

- механізми диверсифікації джерел фінансування науки та НДДКР. Доведено доцільність використання двох організаційних форм фінансового стимулювання: урядової програми розвитку як основної форми і програм міжнародної технічної допомоги в якості доповнюючої. Для підтримки каналів дифузії та трансферу інновацій запропоновано використання прямого інвестування, іноземних інвестицій, залучених за допомогою транснаціональних корпорацій, венчурного капіталу. В якості додаткових джерел – використання скороченої податкової заборгованості, рефінансування шляхом створення державного інвестиційного банку другого рівня чи використання варіантів пільгового оподаткування перспективних галузей промисловості;

дістали подальшого розвитку:

- напрямки посилення інноваційної складової інтеграційних процесів на світовому ринку інновацій, до яких віднесено: організацію аудиту сфери НДДКР на рівні національної і регіональної економік, вдосконалення механізмів фінансового забезпечення інноваційної діяльності шляхом ранжування напрямків, здатних найбільш продуктивно використовувати обмежений бюджетний ресурс, розробку інструментів прямої державної підтримки, які застосовують переваги міжнародного наукового співробітництва і забезпечують формування системи адекватних інтересів між всіма учасниками інвестиційного процесу, формування центрів інноваційного росту у вигляді нових територіальних форм організації інноваційного підприємництва (технопарки, технополіси, території пріоритетного розвитку) чи спеціальних економічних зон, розвиток мережі зв'язків для обміну інформаційними ресурсами суб'єктів національної інноваційної системи, формування інфраструктури ринку інновацій, яка повинна забезпечувати єдину систему обслуговування інноваційного процесу;

- система факторів становлення національних інноваційних систем країн-лідерів, пріоритетних напрямів інноваційного розвитку та формування конкурентних переваг на світовому ринку інновацій;

- механізми акумуляції іноземних інвестицій в рамках моделі залучення прямих іноземних інвестицій з метою прориву на світовий ринок інновацій та створення Українського банку сприяння розвитку, спроможного взяти на себе частину функцій з мікрокредитування пріоритетних напрямків і співробітництво з міжнародними та іноземними фінансовими організаціями з питань залучення коштів, а також реалізації спільних інноваційних проектів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження використані Міністерством економіки України в процесі формування національної інноваційної системи, розширення інтеграційної взаємодії української високотехнологічної індустрії та науково-інноваційного потенціалу в системі міжнародного співробітництва, сприяння та заохочення участі національних виробників високотехнологічної продукції в міжнародному технологічному обміні, розвитку національного кадрового і наукового потенціалу у сфері високих технологій, при підготовці документів з метою реалізації програм мікрокредитування інноваційних проектів (довідка №0756/0220406 від 19.03.2008р. Державного агентства України з інвестицій та інновацій). Узагальнення та пропозиції автора щодо створення мереж наукових центрів з технологічними пріоритетними напрямками розвитку були використані в Тернопільській області (довідка №02-1116/27-19 від 17.03.2008 р. Головного управління економіки Тернопільської обласної державної адміністрації). Пропозиції щодо організації аудиту сфери НДДКР, формування центрів інноваційного підприємництва та спеціальних вільних економічних зон в умовах транскордонного співробітництва були використані в Закарпатській області (довідка №06-20/607 від 21.03.2008 р. Головного управління економіки Закарпатської обласної державної адміністрації).

Отримані результати знайшли відображення в Аналітичних записках трьох міжнародних наукових конференцій “Проблеми економічної інтеграції України у Європейський Союз” (акти №126-06/1218 від 26.09.2005 р., №124-06/1484 від 25.09.2006 р., №126-06/1325 від 24.09. 2007 р.)

Матеріали дисертації використовуються в навчальному процесі Тернопільського національного економічного університету при викладанні дисциплін „Міжнародна економіка” та “Теорія міжнародної економіки” (довідка № 124-24/1337 від 27.09.2007 р.).

Особистий внесок автора. Дисертація є самостійно виконаною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення проблеми інтеграції України в світовий ринок інновацій. Усі результати, що викладені в дисертації і виносяться на захист, отримані автором особисто.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційної роботи доповідались, обговорювались і отримали позитивну оцінку на шести міжнародних наукових та науково-практичних конференціях, зокрема: Десятій міжнародній науковій конференції – Літньої школи “Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: міжнародні ринки послуг і Україна” (Ялта-Форос, 2005 р.), Одинадцятій міжнародній науковій конференції – Літньої школи “Проблеми економічної інтеграції України в Європейський Союз: пошук новітньої парадигми економічного розвитку постсоціалістичних країн і Україна”, (Ялта-Форос, 2006 р.), Третій Міжнародній науково-практичній конференції молодих вчених “Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації” (Тернопіль, 2006 р.), Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених “Економіка країн Євроазіатського та Африканського континентів і Україна” (Тернопіль, 2007 р.), Дванадцятій міжнародній науковій конференції “Проблеми

економічної інтеграції України до Європейського Союзу: світові економічні кризи і Україна” (Анталія, Туреччина, 2007 р.), Міжнародній науково-практичній конференції студентів та молодих вчених “Інтеграція України у світовий економічний простір” (Тернопіль, 2008 р.).

Публікації. Основні положення і наукові результати дослідження опубліковані у 8 наукових фахових статтях обсягом 4,39 д. а. і 4 наукових працях у інших виданнях обсягом 0,73 д. а. Особистий внесок дисертанта становить 5,12 д. а.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, 14 додатків на 15 сторінках і списку використаної літератури із 188 найменувань на 17 сторінках. Повний обсяг дисертації становить 210 сторінок, з яких 178 сторінок основного тексту, що містить 32 таблиці та 9 рисунків на 43 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, сформульовані мета, завдання, об’єкт, предмет та методи дослідження, наукова новизна і практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі “Теоретичні засади інноваційного розвитку в сучасній світовій економіці”** узагальнено основні підходи до визначення категорії “інновація”, уточнено економічну сутність цього поняття та запропоновано авторське трактування: інновація – це здатність інноваційного продукту до отримання економічних переваг на будь-якому етапі розвитку інноваційного процесу на рівні національної та міжнародної економік і при цьому забезпечувати відповідну міжнародну конкурентоспроможність країни.

Визначено роль та місце інновації у глобальній економіці, досліджено вплив інтеграції у світовий ринок інновацій на економічний розвиток держави.

Узагальнення існуючих наукових підходів до визначення сутності інновації дозволило виявити еволюційний зв’язок її розвитку у вигляді ланцюга (рис.1).

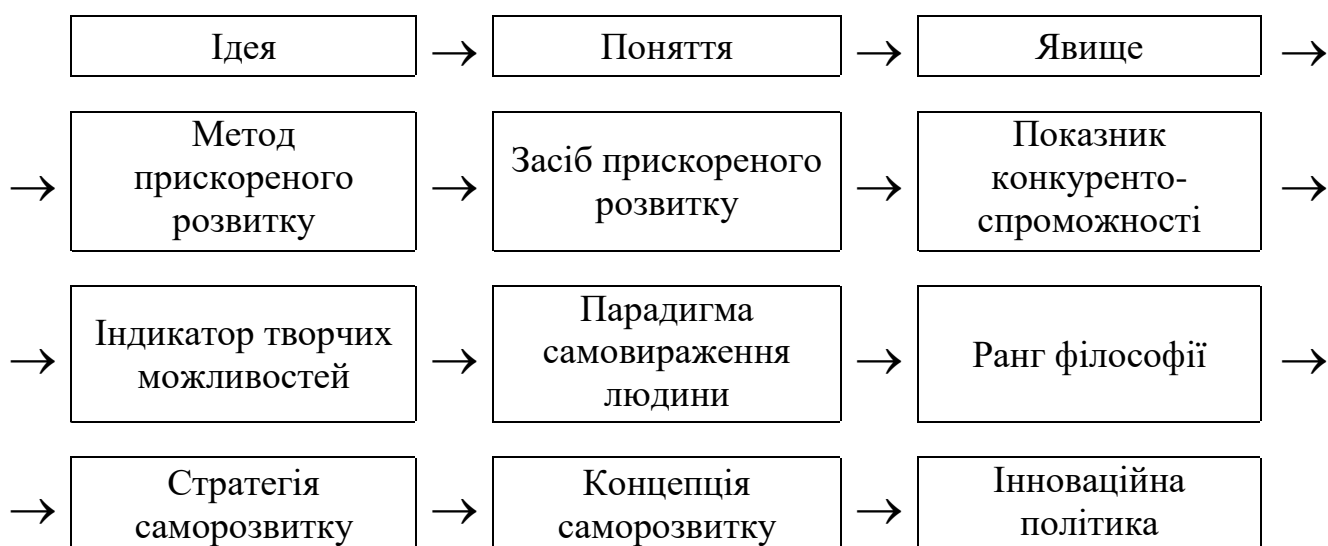

Рис 1. Еволюція інновації

Масштабність цього процесу досягла критичної межі, коли інновації почали впливати на конкурентоздатність економіки, конкурентоспроможність товарів, технологій і послуг на світовому ринку інновацій, політику держави. В свою чергу розвиток інтеграційного процесу у світовій економіці стимулює видозміну економічної суті інновацій, що проявляється в наступному:

- перетворення інновацій у товар підвищує можливості країн щодо диверсифікації зовнішньоторговельних потоків;

- комерціалізація каналів трансферу технологій збільшує кількість чинників, які визначають вартість інновацій (технологій) і забезпечує подальший розвиток форм міжнародного співробітництва на основі формування міжнародних ланцюгів доданої вартості.

На основі системного підходу до оцінки національних інноваційних систем доведено, що лише ті з них, що спираються на активну державну науково-технічну політику та є активними гравцями на світовому ринку інновацій, здійснюють заміну галузевого розподілу національної економіки технологічним, стають фундаментом для розвитку наукоємних галузей і секторів промисловості. Національна інноваційна система дозволяє окреслити кордони національного інноваційного кластера, в рамках якого реалізуються синергічні ефекти країнової спільноти, створюються передумови для присвоєння технологічної ренти, адаптації інноваційної продукції до особливостей світового ринку інновацій. Розбудова національної інноваційної системи України має передбачати наближення її інституціональної структури до інноваційних систем країн ЄС, що розширить можливості налагодження міжнародного співробітництва у сфері інноваційної діяльності та реалізації ефективних міжнародних інноваційних проектів, а відтак – інтеграцію у світовий інноваційний простір. Здатність національної інноваційної системи до інтеграції в інноваційні системи вищого рівня залежить не лише від системних характеристик та ефективності її компонентів, а і від можливостей забезпечувати спроможність суб'єктів реалізовувати сформовані конкурентні переваги на міжнародному рівні. Окреслено основні напрямки формування національної інноваційної системи України, до яких віднесено механізм державно-приватного партнерства в реалізації інноваційних проектів, поглиблення галузевої і міжгалузевої кооперації, підтримку пріоритетних напрямків розвитку економіки з орієнтацією на розвиток науки, освіти, науково-технічного потенціалу і збереження конкурентних переваг тих галузей, де такі переваги уже набуті: літакобудування, ракетобудування, суднобудування, металургія та хімічна промисловість. Успішне функціонування національної інноваційної системи України залежить від гармонізації стосунків між державою та бізнесом, розвинутої системи науки і освіти, наявності наукоємного виробництва, інституційного забезпечення, а також інноваційної інфраструктури, становлення національного венчурного капіталу. Кожна з цих підсистем здатна впливати на інтеграцію нашої держави у світовий ринок інновацій.

Проведений моніторинг зарубіжних національних інноваційних систем, які взаємодіють із світовим інноваційним простором, підтвердив закономірність інтеграції у світовий ринок інновацій як етап розбудови національної інноваційної

системи України. Вона розглядається як спосіб формування додаткових конкурентних переваг, забезпечених міжнародним співробітництвом, має багатовимірний характер, тобто область поширення є необмеженою: наука, техніка, освіта, виробництво, бізнес. Економічні форми її реалізації також різноманітні і залежать від сфери дій. Інтеграція у світовий ринок інновацій обумовлена системними структурними змінами в світовій економіці, тенденціями до поглиблення взаємозалежності національних економік, посиленням значущості чинників інтернаціоналізації світового господарства. За цих умов на сучасному етапі виокремлено нову площину теоретичних і практичних досліджень у міжнародній економіці – інтеграцію у світовий ринок інновацій, якій притаманні специфічні об'єкт – світовий ринок інновацій, а також предмет дослідження – система відносин між суб'єктами ринку різного рівня.

Визначено інтеграційні пріоритети України на світовому ринку інновацій: міжнародний трансфер передових технологій, сприяння становленню ефективних сфер інноваційної діяльності транснаціональних вертикально інтегрованих структур на галузевому рівні та горизонтально інтегрованих структур на регіональному рівні, інтеграція у світовий інформаційний простір, створення ефективної системи захисту прав на інтелектуальну власність іноземних і вітчизняних суб'єктів інноваційної діяльності за умов раціонального використання фактору інтернаціоналізації. Доведено, що інтеграція у світовий ринок інновацій є найважливішою умовою розвитку національного науково-технічного потенціалу, доступу до технологічних мереж, кадрового і фінансового ресурсу.

У другому розділі **“Аналіз основних напрямів інтеграції розвинутих країн світу та України у світовий ринок інновацій”** досліджено сучасні тенденції розвитку світового ринку інновацій, обґрунтовано дворівневу структуру світового ринку інновацій, визначено її функції, проаналізовано вплив економічних важелів на розвиток конкурентного середовища світового ринку інновацій та становлення національних інноваційних систем розвинутих країн світу та України як суб'єктів інтеграційних процесів.

Проведений аналіз світового ринку інновацій дозволив констатувати такі тенденції його розвитку: в якості усталеного тренду світового ринку виявлено постійне зростання частки високотехнологічної продукції (її виробництво щорічно збільшується приблизно на 6,5%, а товарів промислового призначення на – 2,4%). Зокрема, за останні 10 років спостерігається стрімке зростання випуску офісного та комп'ютерного обладнання (637%) і комунікаційного устаткування (546%). Значно меншими є обсяги товарів аерокосмічної галузі (226%), фармацевтики (286%), медичних, точних й оптичних інструментів (208%). Домінуючі позиції на світовому ринку високотехнологічної продукції займають США, Японія та країни Західної Європи. В основі цього процесу лежать: інтеграція науки та промисловості, створення інноваційної інфраструктури, збільшення обсягів фінансування транснаціональними корпораціями інноваційних проектів та державних витрат на НДДКР. Спостерігається значна дифузія міжнародних каналів обміну наукоємними технологіями шляхом поглиблення кооперації у сфері НДДКР. На ринку високих технологій лідируючі

позиції належать тріаді США-Японія-ЄС, які контролюють сьогодні понад 74,5% світового парку комп'ютерів, 84% усіх виданих у світі патентів, майже 92% ринку програмного забезпечення. Між ними відбувається конкурентна боротьба та диверсифікуються міжнародні канали обміну наукоємними технологіями. Більше 90% ліцензійних операцій також сконцентровані у промислово розвинутих країнах. Найбільшим імпортером нових технологій є Німеччина, Японія займає другу позицію, США – третю. Активними гравцями на ринку технологій є 65 тисяч транснаціональних корпорацій, що мають близько 850 тисяч філій за кордоном, на які припадає 1/10 частина світового ВВП і 1/3 – світового експорту, кожен новий товар якого формує галузь. Сумарний обсяг прямих іноземних інвестицій в інновації складає до 7 трлн. дол. США.

Аналіз та оцінка участі України в міжнародній торгівлі показали, що на світових ринках вона зберігає стійкі позиції у таких галузях промисловості: суднобудівна, літакобудівна, енергетичне машинобудування, металургійна і хімічна. Наша держава входить до числа 8 держав світу, які мають необхідний науково-технічний потенціал для створення і виробництва найбільш сучасної авіаційної техніки та до 10 найбільших суднобудівних держав світу. Проте у структурі експорту – імпорту нашої країни зберігається вузька спеціалізація, спостерігається скорочення обсягів реалізації товарів з високим рівнем наукоємності, що позбавляє конкурентних переваг на світовому ринку, закріплює статус аутсайдера науково-технічного прогресу та свідчить про значну технологічну залежність України від розвинутих країн світу. На ринку високих технологій відбувається зміщення інтересів України від експорту технологій до їх залучення в національну економіку.

На основі дослідження особливостей та розвитку національних інноваційних систем розвинутих країн світу та України визначено, що у їх моделі формуються національні особливості: ступінь трансформації наукових та технологічних знань в економічні результати, зміна економічної структури на користь галузей, що акумулюють більше знань і дають більшу економічну віддачу. Обґрунтовано, що в цьому форматі найвищих результатів досягла національна інноваційна система США, яка забезпечила державі лідируючі позиції майже на всіх напрямках високих технологій. Японія демонструє здатність до формування світових науково-технічних пріоритетів. Країни Західної Європи здійснюють реструктуризацію європейського наукового простору у конкурентний, мобільний, дослідницький ринок, щоб підготувати підґрунтя країнам ЄС для цифрової економіки та суспільства, що базується на знаннях. Відзначено, що особливістю, яка визначає спроможність всієї інноваційної системи перетворювати знання на додану вартість і представляти інтереси держави на світових ринках інновацій, є участь держави у формуванні малого наукоємного бізнесу, що демонструють програми SBIR (США), ANVAR (Франція), SBRI (Англія) та ефективне його стимулювання в Японії. Все це в комплексі зі створенням ринку венчурного капіталу сприяє становленню національної інноваційної системи, зміцненню її конкурентоспроможності. Натомість в Україні спостерігається майже повна індиферентність до нових знань і технологій, які створюються українськими науковцями, фактична ізольованість

підприємницької сфери від наукових установ та світових інституцій, послаблення процесів входження у світовий ринок інновацій.

На основі проведеного аналізу визначено, що у всіх країнах вироблена своя політика щодо стимулювання інноваційної активності та інтеграційного заохочення, зокрема, інструменти державної підтримки використовуються у трьох напрямках: підтримка науково-технічної, інвестиційної та інноваційної сфер. Відповідно до цих напрямків, підтримка науково-технічної діяльності передбачає державне фінансування фундаментальної науки, субсидування, грантову підтримку та пільгове кредитування, в контексті інвестиційної діяльності – прискорену амортизацію обладнання і результатів НДДКР, стимулювання лізингової діяльності, включаючи організацію лізингових фондів за рахунок держави. В інноваційній сфері така підтримка надається на початкових етапах розвитку інноваційних підприємств, поширенні нововведень та організації консультаційних центрів, каналів комерціалізації технологій. У всіх країнах організація НДДКР – програмно-цільова, побудована на економічних договорах, угодах або контрактах. Такий підхід сприяє розвитку інноваційно-інтеграційної взаємодії в контексті формування національних інноваційних систем.

У третьому розділі “Орієнтація національної інноваційної моделі на інтеграцію у світову економіку” обґрунтовано напрямки посилення інноваційної складової моделі розвитку України як об’єктивної передумови її інтеграції у світовий ринок інновацій. Доведено, що здійснення прориву на світовий ринок інновацій інтегрованих структур економіки та завоювання стійких позицій можливе через концентрацію агентів інтеграції, що задіяні в процесах виробництва, і просування на ринок інноваційної продукції, об’єктів інтелектуальної власності та послуг (рис. 2). Удосконалено інституційно-економічні механізми забезпечення інноваційної діяльності, що дозволяють отримати системні ефекти для активізації інвестиційного процесу, механізми диверсифікації фінансування науки та НДДКР.

Доведено, що входження України у світову інноваційну систему має відбуватись в рамках національної інноваційної стратегії розвитку держави. Позитивне вирішення цієї проблеми можливе за умови побудови національної інноваційної системи, здатної поєднувати інновації з комплексом інститутів, які забезпечують інноваційну діяльність та комерціалізацію інтелектуальних результатів на світовому ринку інновацій. Серед першочергових заходів – організація аудиту сфери НДДКР на рівні національної і регіональної економік з метою визначення конкурентних переваг, які здатні прискорити інтеграцію України у світовий ринок інновацій, включаючи виконання таких дій: оцінка та моніторинг ресурсної бази інноваційного розвитку; аналіз та систематизація складових інноваційного циклу за такими ознаками: “сектор генерування нових знань”, “інноваційні полігони”, “інноваційні споживачі”, “інфраструктура ринку інновацій”, механізми дифузії та трансферу інновацій.

Обґрунтовано, що потенційно національна наука може забезпечити посилення інноваційної складової в моделі розвитку економіки України, але лише за умови відповідного фінансування. З цією метою запропоновано шляхи вдосконалення фінансового забезпечення інноваційної діяльності: через урядові програми

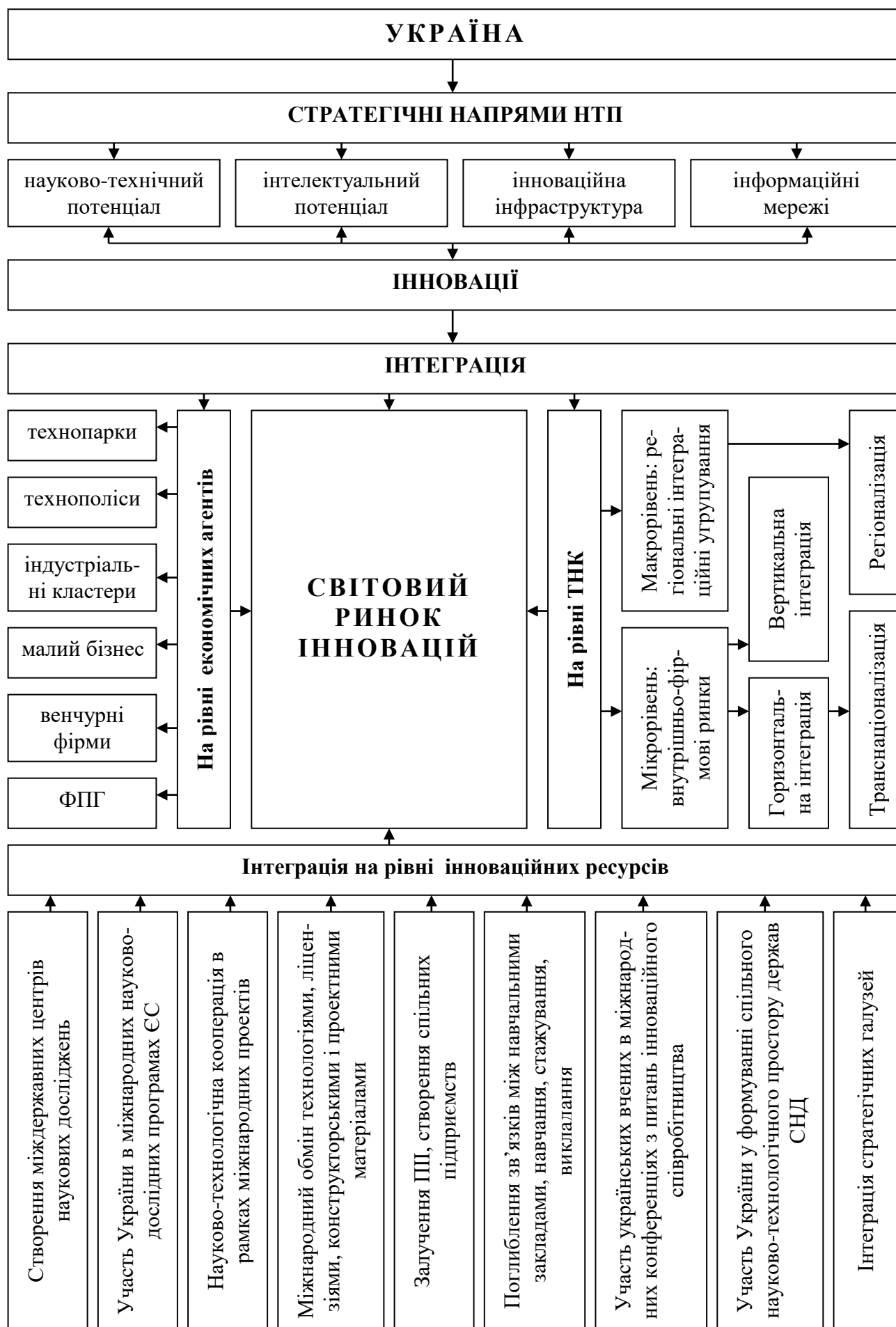

Рис. 2. Інтеграційні пріоритети України на світовому ринку інновацій

розвитку (як основну форму) і програми міжнародної технічної допомоги (як доповнюючу). Для підтримки каналів дифузії та трансферу інновацій доцільно налагодити співробітництво з транснаціональними корпораціями, використати пряме інвестування, банківське фінансування, венчурний капітал. В якості додаткових джерел залучення фінансових ресурсів можуть використовуватись: скорочення податкової заборгованості, рефінансування шляхом створення державного інвестиційного банку другого рівня чи використання варіантів пільгового оподаткування перспективних галузей промисловості.

Забезпечення адміністративної підтримки на внутрішньому і міжнародному ринку відображено у розробленій системній моделі залучення іноземного капіталу для стимулювання інноваційної діяльності в Україні, інтеграції у світовий ринок інновацій (рис. 3). Вона ґрунтується на формуванні ядра вертикально і горизонтально інтегрованих фінансово-промислових корпорацій, що здатні вийти на світовий ринок інновацій з власною високотехнологічною продукцією та брати участь в перерозподілі світового доходу.

При цьому важливим є надання державних гарантій та підтримки суб'єктам ринку як країною походження, так і приймаючою країною; врегулювання інвестиційних спорів за принципами міжнародного арбітражу; усунення подвійного оподаткування та розвиток ринку страхових послуг в сфері інноваційної діяльності. Запропоновано формування центрів інноваційного росту у вигляді нових територіальних форм організації інноваційного підприємництва (технопарки, технополіси, території пріоритетного розвитку). Обґрунтовано необхідність розвитку мережі зв'язків, що забезпечить ефективний обмін інформаційними ресурсами суб'єктів національної інноваційної системи, зокрема, створення національної інформаційної мережі з таких блоків: українська академічна оптоволоконна мережа "Київ – Львів – Краковець" – європейська академічна мережа "Піонер" – академічна мережа ЄС "Джидант", а також під'єднання до європейської інформаційної системи міст Харків, Донецьк, Одеса.

Доведено економічну доцільність використання системи інструментів державної інноваційної політики: надання податкових стимулів щодо інвестиційно-інноваційної діяльності; вдосконалення інституційного забезпечення кредитної системи; реформування форм власності інститутів інноваційної сфери в напрямку корпоратизації галузевих науково-дослідних та проектних організацій, створення нових інноваційних структур в складі виробничих підприємств чи великих фінансово-промислових груп та інституційної інфраструктури венчурного бізнесу.

Запропоновано формування інфраструктури ринку інновацій в системі інституційних структур: фінансово-промислових корпорацій, патентно-ліцензійних, консалтингових, рекламних, науково-дослідних мереж, спеціалізованих банків. В цьому контексті окреслено необхідність створення Українського банку сприяння розвитку для здійснення мікрокредитування інноваційних проектів і розвитку співробітництва з міжнародними та іноземними фінансовими організаціями з питань залучення інвестицій.

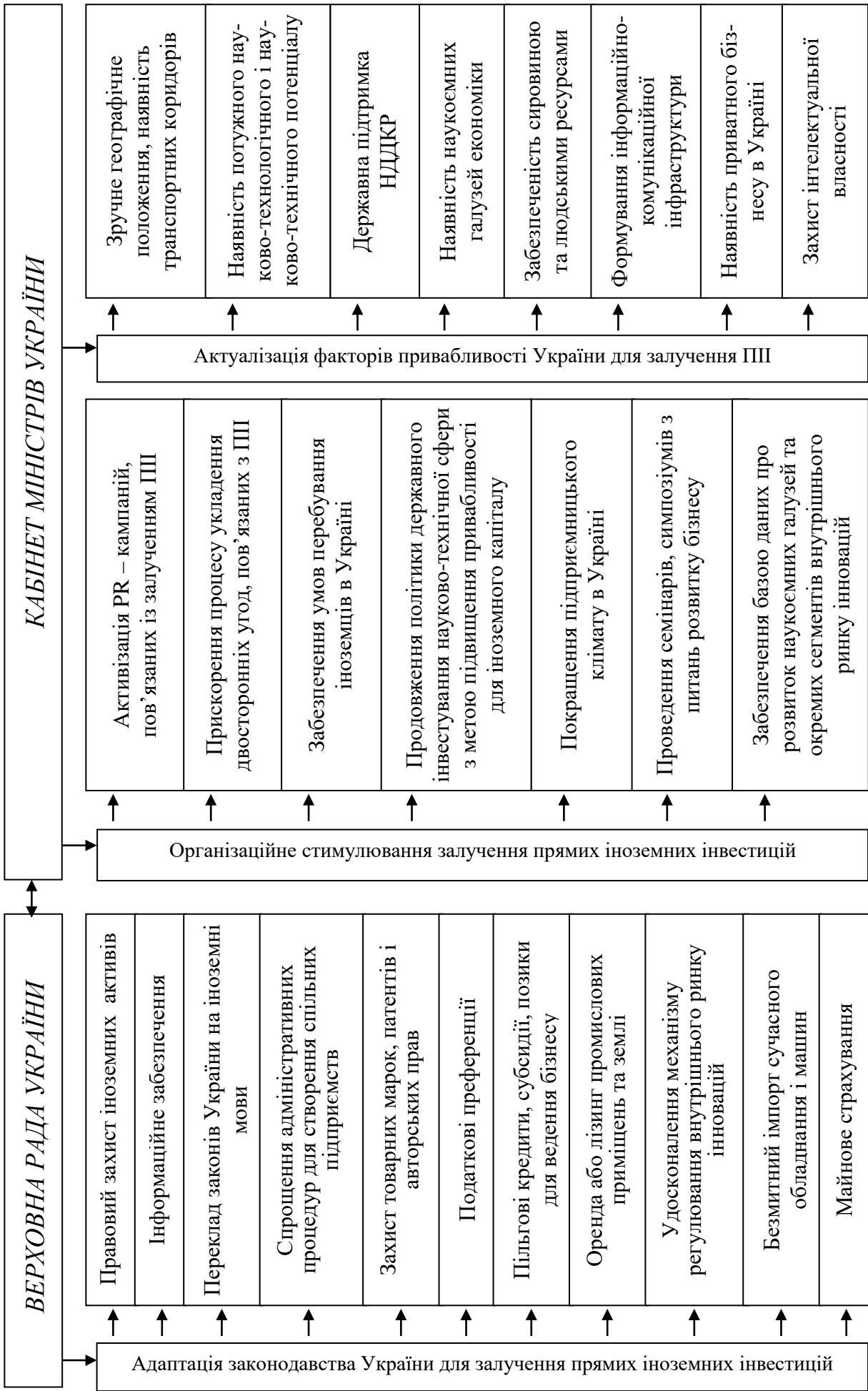

Рис. 3 Залучення прямих іноземних інвестицій в Україну

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження здійснено теоретичне узагальнення та запропоновано науково-практичні рекомендації щодо інтеграції України у світовий ринок інновацій в контексті формування інноваційного середовища та інтеграційних пріоритетів. Результати дослідження дозволили зробити такі висновки:

1. Сучасний етап НТП, розвиток світового ринку інновацій активно впливають на конкурентоспроможність окремих секторів економіки і країн в цілому, визначають зміст і характер міжнародних відносин в інноваційній сфері. На даному етапі утворена нова технолого-економічна підсистема світової економіки, від якої залежить місце країни в міжнародному поділі праці, участь у міжнародній спеціалізації, рівень інтернаціоналізації виробництва та масштаби економічної інтеграції. Доведено, що прискоренню реалізації інноваційної моделі розвитку економіки може сприяти інтеграція України у світовий ринок інновацій, оскільки саме така форма економічної інтеграції посилить економічне зростання на основі науково-технічної та технологічної компоненти.

2. Для подолання технологічного відставання України від розвинутих країн світу та тенденцій низькотехнологічної спеціалізації необхідно забезпечити економіку додатковими науково-технічними та інтелектуальними ресурсами, здатними забезпечити випереджальний розвиток за рахунок наукоємного виробництва та домінування нових технологічних укладів. Обґрунтовано шляхи посилення інноваційної складової в стратегії інноваційного розвитку України, серед яких – співробітництво держави з приватним капіталом в інноваційній сфері, жорсткий контроль фінансових потоків, спрямованих на модернізацію промисловості, опора на банківські кредити в системі малого та середнього інноваційного бізнесу, створення інституційних основ для формування ринкових відносин в процесі дифузії та трансферу технологій, вибір інструментів впливу та підвищення мобільності інвестиційних потоків, розбудова інфраструктури при активному сприянні високому потенціалу науково-дослідних інститутів та лабораторій, традицій технічної освіти і наукової діяльності, ранжування інтеграційних пріоритетів.

3. Проведене дослідження слугує підтвердженням важливої ролі національної інноваційної системи у процесах входження у світовий ринок інновацій через інноваційне середовище. Її становлення в Україні повинно відбуватися на основі міжнародного досвіду та базуватися на потужному науково-технологічному потенціалі і високому рівні людського капіталу, які на старті трансформаційних змін не були підкріплені системою мотивації до їх ефективного використання, орієнтації суспільства на прагматичне поєднання цих складових. Сукупність детермінант становлення та утвердження національної інноваційної системи України розширено фактором інтеграції у світовий ринок інновацій, в якому інноваційна компонента розглядається як пріоритетний напрям міжнародної співпраці.

4. Перспективи стратегії інноваційного розвитку України у великій мірі залежать від результативності інтеграційних пріоритетів у сфері науки, техніки, технологій та людського капіталу. З цією метою доцільно створити національну

інформаційну мережу, яка об'єднає блоки за галузевою ознакою чи напрямком науково-дослідницької діяльності з наступним під'єднанням її до європейської академічної мережі "Піонер" та академічної мережі ЄС "Джиант".

5. Запропоновано здійснювати позиціонування України у світовій технологіко-економічній підсистемі на найбільш резонансних фазах взаємонаближення інноваційного продукту і трансформувати його в переваги на світових ринках науково-технологічних розробок та продукції з високим рівнем доданої вартості. Наступним кроком має стати співробітництво з транснаціональними корпораціями розвинутих країн для отримання вигод від диверсифікації НДДКР, залучення науково-технічного потенціалу, підвищення можливостей продукування власної продукції, адаптованої до умов України, трансформація вітчизняних фінансово-промислових груп у повноцінні суб'єкти міжнародної фінансової взаємодії та здійснення ними прориву на світовий ринок інновацій, а також створення інтернаціональних промислово-технологічних кластерів. Окреслено модель залучення прямих іноземних інвестицій в Україну, що ґрунтується на наданні транснаціональним корпораціям спеціального правового режиму, пільгового оподаткування виготовленої інноваційної продукції за інвестиційно-інноваційними проектами, врегулюванні інвестиційних спорів за принципом міжнародного арбітражу, розвитку страхових послуг у сфері інноваційної діяльності, забезпеченні умов перебування іноземного капіталу в Україні.

6. Доведено, що розвиток інноваційного підприємництва, як фактора утвердження національної інноваційної системи, визначає її спроможність трансформувати знання на додану вартість і представляти інтереси держави на світових ринках інновацій. Основними організаційними формами прояву інтеграційного процесу України в світовий ринок інновацій є: створення інтегрованих підприємницьких структур, локальних міжнародних об'єднань в рамках транснаціональної співпраці, спеціальних зон високих технологій із залученням прямих іноземних інвестицій, спільних з іноземними інвесторами підприємств, територіальних і галузевих структур бізнесу. Обґрунтовано необхідність формування ядра вертикально і горизонтально інтегрованих корпорацій, що сприятиме розвитку інвестиційно-технологічного сектора і забезпечуватиме належну ефективність масштабних наукоємних інвестицій, необхідних для технологічної модернізації виробництва. Запропоновано розглядати створення в Україні фінансово-промислових корпорацій як форми участі держави в транснаціоналізації світової економіки та формуванні носіїв національних стратегічних інтересів, спроможних здійснювати збут і технічний супровід за кордоном наукоємної продукції та брати участь в перерозподілі світового доходу.

7. В умовах інтернаціоналізації і глобалізації принципово важливе значення має фінансове стимулювання інноваційної діяльності. Запропоновано здійснювати диверсифікацію джерел бюджетного фінансування науки, НДДКР та вдосконалення механізмів фінансового забезпечення інноваційної діяльності, які повинні ґрунтуватись на встановленні невеликої кількості пріоритетних напрямків, скороченні податкової заборгованості, рефінансуванні шляхом

створення вузькоспеціалізованого банку другого рівня – Українського банку сприяння розвитку та використання варіантів непрямого стимулювання перспективних галузей промисловості.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

у наукових фахових виданнях:

1. Кривоус В.Б. Інноваційні проекти науково-технічного співробітництва та рух капіталу в рамках ЄС: перспективи для України / В.Б. Кривоус // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2004. - №5-1. – С. 122-128.
2. Кривоус В.Б. Європейський освітній простір та інноваційний розвиток України / В.Б. Кривоус // Наука молода. – Тернопіль: Економічна думка. – 2005. – № 3. – С. 52-57
3. Кривоус В.Б. Послуги в мережі Інтернет як інноваційна складова економіки ЄС: уроки для України / В.Б. Кривоус // Вісник Тернопільської академії народного господарства. – 2005. – № 5-2. – С. 154-159
4. Кривоус В.Б. Міжнародні аспекти державної інноваційної політики / В.Б.Кривоус // Наука молода. – Тернопіль: Економічна думка. – 2005. – № 4. – С. 73-78
5. Кривоус В.Б. Державна підтримка інноваційних процесів в постіндустріальних країнах / В.Б. Кривоус // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2006. - №2. – С. 170-177
6. Кривоус В.Б. Зони високих технологій в системі інноваційного розвитку ЄС та України / В.Б. Кривоус // Економіка промисловості – Донецьк: Інститут економіки промисловості НАН України. - 2006. - №2 (33). – С. 149-157
7. Кривоус В.Б. Диверсифікація моделі міжнародного інноваційного співробітництва України: науково-виробничі форми кооперації / В.Б. Кривоус // Вісник Тернопільського державного економічного університету. – 2006. - №5-1. – С. 233-240
8. Кривоус В.Б. Кризові вияви в інноваційній сфері: європейський формат та реалії України / В.Б. Кривоус // Вісник Тернопільського національного економічного університету. – 2007. - №5. – С. 295-298

в інших виданнях:

9. Кривоус В.Б. Інноваційний процес як об'єкт державного регулювання в країнах Євразійського континенту та Україні / В.Б. Кривоус // Економіка країн Євроазіатського та Африканського континентів і Україна: міжнар. наук.-практ. конф., 22-23 бер. 2007 р.: тези доп. – Тернопіль, 2007. – С.160-163.
10. Кривоус В.Б. Інформаційні системи і технології як вектор інноваційного розвитку: міжнародний досвід та реалії України / В.Б. Кривоус // Структурно-інституційні зміни та інвестиційно-інноваційний розвиток регіону: XVI міжнар. наук.-практ. конф., 17-18 травн. 2007 р.: тези доп. – Чернівці, 2007. – С.427-430.

- 11.Кривоус В.Б. Регіональна система інновацій: європейський досвід та український аспект / В.Б. Кривоус // Наукові концепції і практика реалізації стратегій інноваційного розвитку України та її регіонів: ІХ всеукр. наук.-практ. конф., 22 бер. 2007 р. Ч.П.: тези доп. – Донецьк. – 2007. – С. 130-131.
- 12.Кривоус В.Б. Інтеграція у світовий ринок інновацій в контексті транснаціональних корпорацій (ТНК) / В.Б. Кривоус // Інтеграція України у світовий економічний простір: міжнар. наук.-практ. конф., 24-25 січ. 2008 р. : тези доп. – Тернопіль.– 2008. – С.37-39.

АНОТАЦІЯ

Кривоус В.Б. Інтеграція України в світовий ринок інновацій. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.02 – світове господарство і міжнародні економічні відносини. – Тернопільський національний економічний університет. – Тернопіль, 2008.

Дисертацію присвячено розробці обґрунтованих методичних та науково-практичних рекомендацій щодо активізації інтеграції України у світовий ринок інновацій. У дисертаційній роботі досліджено теоретичні засади інноваційного розвитку в світовій економіці та інтеграційної взаємодії в контексті входження у світовий ринок інновацій економічних суб'єктів різного рівня, проаналізовано сучасні тенденції розвитку світового ринку інновацій та участі національних інноваційних систем розвинених країн світу і України в міжнародному поділі праці в інноваційній сфері, виявлено вплив конкурентних переваг національних інноваційних систем та економічних важелів на розвиток конкурентного середовища світового ринку інновацій. Доведено регулюючу і стимулюючу роль держави в активізації інноваційної діяльності, підвищенні наукоємності виробництва та перерозподілі фінансових ресурсів на користь науково-технічного та людського потенціалу. Крім того, гармонізація інтересів держави і бізнесу в умовах інтеграції у світовий ринок інновацій сприятиме оновленню асортименту продуктів інтелектуальної праці, швидкому реагуванню на кон'юнктуру ринку в умовах міжнародного конкурентного середовища, високому рівню комерціалізації нововведень.

Обґрунтовано напрямки посилення інноваційної складової в моделі розвитку України як об'єктивної передумови результативності її інтеграції у світовий ринок інновацій, модель залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України. Доведено доцільність для національної інноваційної системи України використання економічних механізмів інтеграції у світовий ринок інновацій. Запропоновано формування інформаційно-комунікаційної інфраструктури ринку інновацій в системі інституційного забезпечення, зокрема, створення інформаційної системи на базі національної та академічної мережі Європейського Союзу.

Ключові слова: інновації, світовий ринок інновацій, національна інноваційна система, інтеграція, технології, транснаціональна корпорація, інвестиційна привабливість.

АННОТАЦИЯ

Кривоус В.Б. Интеграция Украины в мировой рынок инноваций. – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.02 – мировое хозяйство и международные экономические отношения. – Тернопольский национальный экономический университет. – Тернополь, 2008.

Диссертация посвящена разработке обоснованных методических и научно-практических рекомендаций относительно активизации интеграции Украины в мировой рынок инноваций.

В первом разделе «Теоретические засады инновационного развития в современной мировой экономике» исследованы теоретические основы инновационного развития и интеграционного взаимодействия в контексте вхождения экономических субъектов в мировой рынок инноваций. Обобщены основные подходы к определению категории «инновация», уточнено экономическую сущность этого понятия, а также предложено его определение автором, выявлено место и роль инновации в мировой экономике, изучено влияние интеграции в мировой рынок инноваций на экономическое развитие государства. Аргументированы подходы к комплексному охвату проблем международного научно-технического сотрудничества, взаимодействия и взаимопроникновения национальных инновационных систем, которые возможны в результате подписания договоров, соглашений, обеспечивая при этом интеграционные приоритеты Украины.

Во втором разделе «Анализ основных направлений интеграции развитых стран мира и Украины в мировой рынок инноваций» проанализированы современные тенденции развития мирового рынка инноваций и участия национальных инновационных систем лидирующих стран и Украины в международном разделении труда в инновационной сфере. Обобщен мировой опыт трансформации научных и технологических знаний в экономические результаты, которые способствовали наполнению внутреннего рынка высококачественными товарами и позволили закрепить за странами-лидерами экономические преимущества на мировом рынке инноваций. Аргументирована роль в современной мировой экономике транснациональных корпораций, способствующих интеграции отдельных стран в мировой рынок инноваций. Решающим фактором их сотрудничества в условиях активной конкуренции выступает интернационализация ресурсов производства и международного раздела труда при активном использовании новейших информационно-коммуникационных технологий. Успех на рынке обеспечивается постоянным обновлением номенклатуры и ассортимента, качественных показателей инновационной продукции. Национальный капитал может обеспечить себе конкурентные преимущества за счет создания крупных финансово-промышленных групп, способных не только конкурировать на мировом рынке инноваций, но и внедрять инновационные разработки в национальном производстве.

В третьем разделе «Ориентация национальной инновационной модели на интеграцию в мировую экономику» предложены научно-практические рекомендации относительно усиления инновационной составляющей в модели развития Украины как объективной предпосылки ее интеграции в мировой рынок инноваций, модель привлечения прямых иностранных инвестиций в экономику Украины. Обосновано в качестве приоритетов для национальной инновационной системы Украины использование экономических механизмов интеграции в мировой рынок инноваций. Аргументированы подходы к формированию информационно-коммуникационной инфраструктуры рынка инноваций в системе институционального обеспечения, позволяющей в перспективе не только сохранить накопленный научно-технический потенциал страны, но и создать базу для инновационной деятельности. Гармонизация взаимоотношений государства и бизнеса в условиях ограничения инвестиционных ресурсов позволит осуществить прорыв национальных инновационных продуктов на мировой рынок инноваций и удовлетворить потребности населения в товарах и услугах на национальном рынке. Обосновано в качестве источника финансирования инновационной деятельности приобщать венчурный капитал, способный позитивно влиять на выполнение инновационных программ и проектов.

Ключевые слова: инновации, мировой рынок инноваций, национальная инновационная система, интеграция, технологии, транснациональная корпорация, инвестиционная привлекательность.

ANNOTATION

Kryvovs V.B. Integration of Ukraine into the World Market of Innovations. – Manusript.

Thesis for a candidate degree in the field of Economic Sciences by speciality 08.00.02 – World Economy and International Economic Relations. – Ternopil National Economic University. – Ternopil, 2008.

The thesis is devoted to the development of substantiated methodical and scientific-practical recommendations to intensification of Ukraine's integration into the world market of innovations. In the thesis theoretical principles of innovative development in the world economy and integration interaction within the entrance of economic agents of different levels into the world market of innovations are studied, the modern tendencies of the world market development of innovations and participation of the national innovative systems of the world developed countries and Ukraine in the international labour division in an innovative sphere are analysed, the influence of competitive advantages of the national innovative systems and economic instruments on the development of competitive environment of the world market of innovations is considered.

Scientific and practical recommendations to innovative constituent strengthening in the model of Ukraine's development as an objective pre-condition of effectiveness of its integration into the world market of innovations are offered, the model of direct foreign investments in the economy of Ukraine is given. The

sufficiency of integration economic mechanisms usage into the world market of innovations for the national innovative system of Ukraine is proved.

Keywords: innovations, world market of innovations, national innovative system, integration, technologies, multinational corporation, investment attractiveness.

Підписано до друку 10.09.2008 р.
Формат 60x84 ^{1/16}. Папір офсетний. Друк на різнографі.
Ум. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9
Тираж 100 прим. Зам. № 006/08.

Видавництво та друк - ПП Жуковський О.М.
46022, м.Тернопіль, вул.Довженка, 7/43
Свідоцтво про державну реєстрацію: 25349301Ф0040629
від 05.07.2001 р. Код: 2937705551.
